انجمن آثار ملی

فهرست

مختصری از آثار وابنیه

تاریخی ایران

مقدمه

در وطن ما که یکی از قدیمترین ممالک صاحب تاریخ محسوب میشود یادگار هائی از ادوار مختلفه گذشته موجود است که هر کدام حاکی از زمین یک دوره گذشته وعظمت تاریخی یک مرحله از مراحل حیات ملت.

آشنا شدن با آثار باستانی انسان و کوشش در حفاظت آنها وظیفه هر ایرانی میباشد.

متأسفانه تابحال اقدام مؤثری در این باب بعمل نیامده و کمتر کسی از ایرانیان با آثار موجوده تاریخ گذشته وطن خود آشنائی دارد در صورتیکه در خارج از ایران تاریخ گذشته و آثار قدیمه ایران بی اندازه جالب دقت بوده وبسیار اشخاص منور الفکر را بخود مشغول داشته است.

یکی از علمای نامی تاریخ وآثار گذشته ایران جناب آقای پرفسر هرتسفلد (۱) آلمانی است که زحمت بسیاری در این باب متحمل داشته ودر اروپا دراین مبحث شهرت تامی دارد وقول معظم‌له درباب آثار باستانی ایران حجت است.

پرفسر معزی‌الله اخیراً یکمرتبه دیگری برای تکمیل مشهودات خود بایران مسافرت فرموده و در باب پرسپولیس یا تخت جمشید که یادگار سلسله عظیم الشأن پادشاهان هخامنشی است رابورت مفصلی تألیف فرموده اندکه عنقریب بفارسی ترجمه شده ودردسترس خوانندگان ایرانی گذارده خواهد شد.

پس از ورود جناب پرفسر هرتسفلد بطهران هیئت مؤسسه انجمن آثار ملی که برای سعی درحفظ وجمع آوری آثار تاریخی

(1) Monsieur le Professeur Ernst Herzfeld.

ایران ازطرف عدهٔ علاقه مندان آثار تاریخی ملی تازه تشکیل شده بود و مایل باستفاده از علم علماء بزرگ و متخصصین ایران شناس ممالک اروپا وامریکا بود مقدم آقای مدفسر راعزیز وموقع را برای استفاده از اطلاعات گرانبهای معزی الیه مغتنم شمرده ازایشان خواهش تحریر فهرست مختصری از آثار وابنیه تاریخی نمود. معظم له بتقاضاء انجمن را بلطف بذیرفته و با آنکه کمی وقت مانع از این بود که تمام اطلاعات ونتیجهٔ تحقیقات ایشان باطلاع عموم برسد فهرست مختصر ذیلرا برای انجمن ترتیب دادند که از طرف انجمن ترجمه ونشر میشود.

انجمن آثار ملی که وظائفش دراساسنامه مخصوص آن تصریح شده امید واری کامل دارد که باجدیت آقای رضا خان پهلوی که ریاست عالیه انجمنرا دارا میباشند ومساعی

سائر هموطنان موفق بانجام وظایف خود گردد .

اول قدمی که برای رسیدن باین مقصود بنظر رسید نشر فهرست مختصری است از آثار قدیمه که فعلا در ایران موجود است . این فهرست بطور اختصار با مساعی جمیله آقای پرفسر هرتسفلد از طرف انجمن آثار ملی تهیه شده است وعلاوه براینکه کمی وقت اجازه نمیداد که تمام اطلاعات وتتبعهٔ تحقیقات پرفسر معزی الیه باطلاع عموم برسد چون امیدواری میرود که درآتیه نزدیکی تالیفات پرفسر هرتسفلد را هموطنان ملاحظه فرمایند بسط کلام در این باب تجاوز بحوزه اطلاعات متخصصی بود که خود در صدد تالیف بزرگی است . بنابراین اگر خوانندگان نقصی درفهرست آثار قدیمه مشاهده فرمایند امید است که اغماض نمایند .

فهرست
مختصری از آثار و ابنیه
تاریخی ایران

ایالت طهران :

ری ـ ابنیه و آثار موجوده از قرار ذیل :

(۱) دیوار شهر ـ احتمال میرود این دیوار دوم رتبه یعنی قبل از ششصد و بعد از ششصد هجری ساخته شده باشد

(۲) برج طغرل که قدری است از قرن نهم و انتسابی بطغرل ندارد .

(۳) برج نقاره خانه ـ یك قسمت از حصار شهر ری است .

(۴) طبرك ـ ارك شهر ری ـ بعقیده مورخین عرب بنای آن بواسطه المهدی

پدرهارون الرشید بنده است ـ وجه
تسمیه طبرك این است که طبر بمعنی
کوه و طبرك تپه‌را گویند.

شهر ورامین: (۱) مدرسه که در زمان الجایتو
خدا بنده در قرن هشتم شروع شده
و در زمان سلطان شاه رخ جانشین
تیمور تمام شده است.
(۲) قبر علاء الدین، برجی است که
تقریباً در ۶۸۰ هجری ساخته
شده است.

نزدیك رباط کریم: تخت رستم ـ تپه است طبیعی
که درداهن آن یك عبادتگاه ساخته
شده است و در بالای تپه صفه

مسطحی است بعرض بیست گز و
طول بیست گز که برای پوشش
گواکب بوده است .

آذربایجان :

شهر تبریز : مسجد کبود که درقرن نهم درزمان
سلاطین قراقویونلوساخته شده است.

اردبیل : مزار شیخ صفی وتمام متعلقات آن از
قبیل مدرسه ـ مسجد ـ چینی خانه
ازعهد صفویان.

سلماس (دلان) : نقوش اردشیر بابکان و شاپور
اول ـ درنقشی که راجع باردشیر بابکان
است اردشیر سوار اسب است ودر
مقابل او ارامنه اظهار اطاعت و
انقیاد مینمایند.
نقش ثانی تقلید نقش اول واز روی

نقش اول ساخته شده است فقط در
عوض اردشیر صورت شاپور منقوش
است که خود شاپور آنرا ساخته
است.

میان دوآب:

(۱) قبریکه در دیوار شمالی فخریقه(۱)
کنده شده است اززمان مدهااست.

(۲) کتیبه میخی طاق تیه ـ
کتیبهٔ است اززمان آشوریها بخط میخی
وزبان ارمنی وانی.

میان ساو جبلاق وصاین قلعه: مناره بزرگ وسیع
ماقبل تاریخ موسوم به کرفتو(۲)
یا کتیبهٔ یونانی.

---

(1) Fakhrighieh
(2) Karaftou

خلنه (زنجان):

یکی از آثار قدیمه ایران مسجد وقبر سلطان الجایتو خدا بنده است که در شهر سلطانیه زنجان واقع است و عبارت از بنای بزرگی است باگنبد که دارای کاشی های خوب و کتیبه ربهای مرغوب میباشد.

این مسجد در اوائل قرن هشتم هجری توسط الجایتو خدا بنده بناشده است.

مازندران : اشرف :

چیزی که از آثار قدیم درمازندران جالب توجه است خرابه های قصر شاه عباس اول است که در اشرف واقع است.

بنای مزبور در حالت انهدام بوده

و حفاظت آن مشکل است ولی
مقتضی است که از آثار موجوده فعلی
عکس هائی برداشته شود بعلاوه
نقاشی هائی که محفوظ مانده اند کپیه
شوند.

خراسان:

(۱) شهر مشهد: کتابخانه وخزانه حضرت رضا
که دارای نمونهای نفیسه آثار قدیمه
می باشند.

(۲) شهر طوس: (۱) محل قبر فردوسی در نزدیکی
دروازه رزان.

(۲) گنبد موسوم بگنبد هارونیه
که در وسط دیوار خرابه های شهر
طوس واقع است گنبد مزبور از
آجر ساخته شده است و احتمال

میرود که در عهد سلجوقیان وقبل از حملهٔ مغول (۶۰۰ هجری) بنا شده باشد و شاید بواسطه حمله مغول باتمام نرسیده باشد.

(۳) خواجه ربیع ـ در نزدیکی شهر مشهد.

(٤) رادکان: میل رادکان ـ قبریکی از ولات مغول خراسان (۶۸۰ هجری) است که درابتدای سلطه مغول در موقعیکه رادکان پای تخت خراسان بوده ساخته شده است.

(٥) سنگ بست: قبرداراي گنبدو مناره ازعهد محمود غزنوی که اجاز ساخته است. این قبر متعلق بیکی از صوفیان معروف بوده و معلوم است که در اطراف کاروانسرا و مدرسه بوده است ـ در داخل گنبد کتیبهٔ خیلی

قشنگی است .

(٦) بازه‌هور : که در قدیم بزدغور (۱) نوشته شده است و عبارت است از آثار یك معبد در پائین کوه و دو بنا موسوم بقلعه دختر و قلعه پسر در بالای دو کوه که دهنه یك دره را تشکیل میدهند بنا های بالای کوه نیز مربوط بمعبد پائین بوده و از آثار دوره ساسانی میباشند.

(۷) بیزوار : (۱) مناره مسجد موسوم بمنار ـ بنای مسجد تازه بنظر میآید ولی مناره از عهد سربداران و تقریباً در ششصد هجری ساخته شده است.

(۲) منار خسروگرد ـ این مناره در ۵۰۵ هجری یعنی در اواخر زمان

(1)Bezdghour

که خسرو گرد سرکش و پای تخت
ولایت پنهق بوده است بتوسط یکی
ازامراء سلطان سنجر سلجوقی ساخته
شده است واحتمال میرود که متعلق
بمسجد یامدرسه بوده است .

(۸) خواف : (۱) خرگرد دیگ «رودی خواف»
ـ مسجدجامع که خواجه نظام الملك
درحدود ۴۵۰ هجری ساخته است
واگرچه فعلاً بکلی خراب است ولی
هنوز هم در حالت مسجدی خود
باقی است ودارای کتیبه های ممتازی
میباشد ـ اگر دوباره بسبك سابق
ساخته شود خیلی خوب خواهدبود .
(۲) مدرسه خرگرد موسوم بمدرسه
غیاثیه درقرن نهم ساخته شده وتقریباً

مسجد گوهر شاد عناصر بوده است
کاشی های فوق العاده خوب دارد.

٨) کرات: رباطی از عهد سلجوقیان و مغول.

٩) کدکن (نزدیک تربت حیدری): قبر منسوب
بخواجه نظام الملك (تحقیقات محلی
باید بشود).

١٠) ترشیز: (١) منار کنمر: قبری است که
درقرن هفتم ساخته شده است.
(٢) منار فیروزآباد: مناره مسجدی
بوده است که در عهد سلجوقیان ساخته
شده است.

١١) سیستان ـ (١) کوه خواجه ـ جزیره
است در هامون که در آن خرابه
های یك عمارت سلطنتی است که

دارای حصار وطالار های متعدده
و آتشگاهی در وسط بوده است،
این بنا متعلق بدوره ساسانیان است
ودیوار های داخلی عمارت دارای
نقاشی بوده است ولی بنای مزبور
در زمان صفاریان حتی شاید خود
یعقوب لیث صفاری تعمیر شده است
و نقاشی های قدیم بواسطه دیوار
دیگری پوشانده شده اند.

(۲) شهرستان: خرابه های یك
شهر ساسانی است که در روی تپهٔ
بنا شده است بعضی از مورخین
عرب اسم این شهررا رام شهرستان
که مرکز ولایت سیستان در زمان
ساسانیان بوده است نوشته اند.

(۳) کرکو: خرابه های یك معبدی

ازعهد ساسانیان وهمان مینیوکارکو(۱)
آرمنیاست .

(٤) میل قاسم آباد:
منارهٔ مسجدی بوده است که هنوز
بعضی آثار آن باقی است وتقریباً در
حدود ۶۰۰ هجری درعهد سلجوقیان
بنا شده است

(۱۱) قائنات :

غار چهشت (۲) : منارهٔ است که در
آن اجسادی موجود است.

سیمنان ودامغان :

سیمنان ـ منارهٔ مسجد جمعهٔ کهنه از عهد
سلجوقیان ـ این منارهٔ رامطابق مضمون

(1) Mainiô-Karkô
(2) Tchenecht

کتیبه امیر اجل بختیار بن محمد حاکم
قومس بنا کرده است و احتمالاً مابین ۴۱۷
ـ ۴۴۶ هجری بنا شده است ـ خود
مسجد بنام سلطان شاه رخ دورزمان
شاه رخ ساخته شده است.

دامغان :

(۱) قبر پیرعلمدار ـ برج گردی است
که در ۴۱۷ هجری بناشده است و
قبر محمد نامی است که پسر او موسوم
به « الحاجب جلیل بختیار ابن محمد »
ساخته است . در نزدیکی این برج
مسجدی بوده است اززمان الجای تو
خدابنده .

(۲) مسجد ومناره چهل ستون که
همان بختیار ابن محمد سازنده قبر پیر
علمدار ساخته است باین معنی که

مسجد قبلاً بوده است ومطابق طرز
ساختمان احتمال میرود در قرن دوم
یاسوم هجری ساخته شده باشند ودر
آن زمان منارهٔ از خشت خام داشته است
که خراب شده است ودر پهلوی مناره
قدیم منارهٔ حالیه ساخته شده است.
(۳) منارهٔ مسجد ـ مناره خیلی
بزرگی است و اگرچه در کتیبهٔ آن
ذکر تاریخ بنا نشده است ولی طرز
ساختمان همان ساختمان مناره چهل
ستون است منتهی بعدتر از چهل
ستون درحدود پانصد هجری ساخته
شده است ـ خود مسجد جمعه خیلی
بعدتر از مناره ساخته شده است.
(٤) قبر معروف بچهل دختران ـ
برج گردی است که در ٤٤٦ هجری

شخصی موسوم به اسفارنکی ن اصفهان در زمان حیات خود برای مقبرهٔ خانوادگی خود ساخته است این شخص دارای عنوان امیر اجل و معلوم میشود که حاکم ولایت قومس (شاهرود ـ دامغان ـ سمنان) بوده است.

بسطام :

(۱) مسجد بایزید بسطامی ـ این مسجد در زمان سلجوقیان در سنه ۵۱٤ هجری بنا شده است و قبر بایزید بسطامی در آن است ولی بعد صحن و ایوان و اضافات در زمان سلطان الجایتو خدا بنده ساخته شده است.

(۲) برج بزرك مقبره در جنب مسجد جمعه برج گرد بزرگی است که در بهلوی مسجدی که موسوم بمسجد جمعه است

ساخته شده است و آنچه بنظر میآید شاید بامسجد باهم در سنهٔ ۷۰۸ هجری ساخته شده باشند ـ مدخل برج از میان مسجد است و شاید برج مزبور مقبره بسر کوچك الجایتو بوده است.

استراباد :

(۱) ـ میل رادکان ـ در رادکان ولغمه در نزدیکی بندر جزاست وقبر محمد ازنژاد باوند است میل مزبور از ۴۰۷ الی ۴۱۱ هجری ساخته شده و علاوه بر کتیبه کوفی کتیبه بهلوی نیز دارد.

(۲) ـ کتیبه قابوس که عبارت از برج کرد بزرك بلندی است واقع در

منگ گرگان (صحرای ترکمان) وقبر
قابوس بن وشمگیر است که در ۳۹۷
هجری بنا شده است واین قدیم ترین
بناء تاریخ دار ایرانی بعداز اسلام است.

اصفهان :

شهر اصفهان :

(۱) مساجد ومدارس وقبور ومنارها
وقصور اصفهان از عهد سلجوقیان
ومغول وصفویه.
(۲) منار جنبان.

پیربکران - زیارتگاهی است - ایوان بزرگ
مسقفی است که در این محل
پیربکران از مریدان خود پذیرائی
میکرده است و پس از فوت او در
همین جا دفن شده است تاریخ فوت

پیربکران در ۷۰۳ هجری و تاریخ ساختمان قبر بین ۷۰۳ ـ ۷۱۰ هجری است.

صفحات مختاری:

نقوش و تصاویر برجسته روی دیواره های سنگی و کتیبه های میخی مال امیرهولك ـ شکفته سلمان ـ کوه فراه

وتنك سولك از عهد شوشی و ساسانی ـ تمام کتیبه ها متعلق بزمان شوشی وبین دو هزار سال ویکهزار سال قبل از میلاد بزبان شوشی و بخط میخی نوشته شده اند .

از عهد ساسانی فقط تصاویر برجسته دارد که متعلق بدوره از قرن سوم تا قرن ششم میلادی است .

فارس:

آثار قدیمه ایالت فارس از قرار ذیل است:

(۱) در شهر شیراز ـ (ا) مسجد جامع کهنه.
معروف است که مسجد مزبور را
عمرو ابن لیث صفاری بنا نموده است
ولی بنای حالیه بواسطه تعمیرات
متعدده خیلی قدیم بنظر نمی آید.
(ب) قبر سعدی.
(ج) قبر حافظ.

(۲) تخت جمشید ـ تمام صفه ها و عمارات و
حجاریهای آن از عهد هخامنشیان
است برای حفاظت آثار فعلی مراجعه
برایرت مفصل جناب پروفسر هرتس
فلد بشود.

(۳) نقش رجب ـ نقوش بر جسته و کتیبه‌های

دوره ساسانی که عبارت است از
یك نقش بر جسته اردشیر بابکان
دو نقش برجسته شاپور اول یك
کتیبه پهلوی از زمان بهرام دوم.

(٤) نقش رستم ـ حجاریها و کتیبه ها
از عهد هخامنشیان و ساسانیان که
عبارت است از قبور سلاطین هخامنشی
و نقوش بر جسته پادشاهان اول
ساسانی ـ همچنین در اینجا برج
مربعی است موسوم بکعبه زردشت
قبری است که صاحب آن معلوم
نیست.

(٥) حاجی آباد ـ کتیبه شاپور اول که در
یك مناره کوهی بدو زبان یعنی
پهلوی دوره اشکانی و دوره ساسانی

نوشته شده است و موضوع کتیبه
تیرپور تیر اندازی شاپور اول است
که دورتر از همه تیرش بدش کرده است.

(٦) آثار شهر اصطخر یا تخت قاوس یا تخت طاوس:

تپه‌ئی است با آثار دروازه های
شهر و ستونها از عهد هخامنشیان
و ساسانیان و اوایل اسلام.

(۷) مشهد مرغاب (پسر غد قدیم) ـ

خرابه های قصور و معابد از کوروش
بزرگ خصوصاً قبر کوروش که فعلا
موسوم به مشهد مادر سلیمان است
و نقش برجسته با کتیبه معروف
به زبان «من کوروش شاه
هخامنشی».

(۸) کازرون ـ (۱) خرابه ها و تصاویر برجسته از عهد ساسانیان که عبارت است از خرابهای شهر قدیم «به شاپور» و چهار نقش برجسته شاپور و یك نقش برجسته بهرام اول و یك نقش برجسته بهرام دوم. بعلاوه در بالای کوه مغاره بزرگی است که در مدخل آن مجسمه بزرك سنگی شاپور بوده است ولی فعلا مجسمه افتاده است و در روی زمین است.

(ب) نقش بهرام ـ نقش برجسته از زمان بهرام دوم ساسانی که در روی تخت نشسته و پسرش بهرام سوم و سه نفر از درباریان ایستاده‌اند.

(ج) میل از فها ـ برج چهار گوشی است بدون کتیبه که از

سنگ های تراشیده ساخته شده و
مربوط بدوره ساسانی میباشد.

(۹) تمسنی (ا) تقریباً او دختر ـ دواطاق
است که در دیواره سنگی کنده
شده است و معروف است که در
یکی دختری و در دیگری دایه‌دختر
مدفون می باشند و بهمین مناسبت
است که اینجا موسوم به آآو دختر
شده است ـ کتیبه ونقش برجسته
ندارد ولی از روی سر ستونها و
آثار دیگر میتوان گفت که مربوط
بدوره قبل از هخامنشی درفاصله مابین
دوره شوش وهخامنشی ساخته شده باشد.
(ب) نقش برجسته روی دیواره
سنگی نزدیک تل سپید ـ در میان

صحرا یك پارچه کوه سنگی است و در بالای آن نقش برجسته ئی است که موضوع آن صورت یکنفر رب النوع و الهه است که نشسته اند و در مقابل آنها پادشاه و ملکه ایستاده اند رب النوع کاسه در دست دارد که از آن آب زندگانی جاری است.

نقش برجسته مزبور مربوط بدوره سومری و شوشی و تقریباً سه هزار سال قبل از میلاد ساخته شده است و بنظر میرسد که قدیم ترین نقش برجسته ایران باشد.

(۱۰) فیروزاباد :

ـ (۱) بناها و قصر واقعه در جلگه فیروزآباد که معروف بآتش کده است از عهد اردشیر بابکان.

(ب) نقوش برجسته وپل و قصر
قلعه دختر در دهنه تنگه فیروز آباد
از جمله اردشیر بابکان ـ پل کتیبه
دارد که معلوم میشود ایرسام وزیر
اعظم اردشیر آنرا ساخته است.

(۱۱) نواحی فراش بند :

(ا) آثار بناهای زمان بهرام گور
ساسانی یعنی سه آتشکده که بتوسط
بهرام ترمنی وزیر بهرام گور ساخته
شده است.
(ب) نقش برجسته وکتیبه بهرام
دوم در سرمشهد در نزدیکی کره
با جره.

(۱۲) داراب :

خرابها ونقش برجسته ـ بنظر میرسد

که خرابه ها متعلق بابنیه دوره اشکانی
باشد ولی نقش برجسته متعلق بشاپور
اول و حاکی ازغلبه شاپور به والرین
قیصر روم است.

خوزستان:

شوشتر: پل وسدها از عهد ساسانیان که
بعد از شکست دادن والرین شاپور
ساخته است و بهمین ملاحظه سد
موسوم به بندقیصر شده است فعلاً
بند میزان خوانده میشود.

دزفول: پل وسد از عهد ساسانیان ولی در
زمان چه پادشاهی ساخته شده است
معلوم نیست.

ایوان کرخ: (در کنار رودخانه کرخه)
آثار شهری است که هنوز هم آثار

عمارت سلطنتی و دروازه باقی است
وذر زمان قباد یعنی چهارصد سال
بعد ازمیلاد بناشده است. اصل اسم
کرخ «ایران آسان کردکواد» ـ یعنی
در ایران استقرار امنیت کرد قباد
متدرجاً مبدل به «کسرد کواد» و
مبدل به کرخ شده است.

حوالی رامهرمز: دروازهٔ گچ ـ طاق نصرة ـ
از زمان ساسانیان.

همدان:

آثار قدیمه که در همدان موجود
است عبارت است از:
(۱) گنج نامه ـ کتیبهٔ است از
عهد هخا منشیان در نزدیکی شهر
همدان در دامنه الوند ـ این کتیبه

در زمان خشایارشا بسه زبان نوشته شده است یعنی زبان بابلی ، شوشی (عیلامی) و زبان فارس قدیم .

(۲) شیر همدان (الاسد) شیری است از سنگ تراشیده شده است و یقیناً از زمان سلوکیان یا اشکانیان است .

(۳) کنبد علویان ـ بنائی است از عهد سلطان خدا بنده کج بر بهای فوق العاده خوب دارد ـ کنبد این بنا خراب شده است .

(٤) قبر استر ـ بنای خالیه بنظر تازه میاید و تصور نمیرود که بیش از سیصد سال قبل ساخته شده باشد شاید سابقاً بنائی بوده است که تعمیر شده است ـ از نقطه نظر

تاریخی نمی توان احتمال داد که اسرز
در اینجا مدفون باشد ولی مسلماً
مزار یا قبر قدیمی در اینجا بوده است
و میتوان آنرا یکی از آثار قدیمه
محسوب نمود.

(۵) قبر ابوعلی سینا.

کرمانشاهان

آثار قدیمه موجوده در ولایت کرمانشاهان بقرار ذیل است:

(۱) کنکاور ـ آثار معبد بزرگ از عهد اشکانیان ـ این معبد متعلق به الهه ناهیدا (ناهید) بوده و از بزرگترین معابد عالم قدیم محسوب میشده است چنانکه آبادی فعلی کنکاور فقط قسمت وسط این معبد را اشغال نموده است.

(۲) صحنه ـ قبریکه در هفت یا هفت قرن

پیش از میلاد مسیح در عهد مذکر
در دیواره سنگی کنده شده است
و عبارت است از ایوانیکه دارای
دو ستون بوده از ایوان وارد اطاقی
میشود که در وسط آن چاهی کنده
شده است . چاه مزبور مدخل اطاق
دیگری است که درآن قبر واقع است.

(۳) بیستون : (الف) ـ سه نقش برجسته در دیواره
سنگی که یکی از آنها متعلق بدوره
هخامنشیان و داریوش اول است :
این نقش برجسته دارای کتیبه
بخط میخی بسه زبان است (بابلی ،
الامی ، فرس قدیم) دو نقش برجسته
دیگر که در زیر نقش برجسته اول
واقع میباشند متعلق بدوره اشکانیان
و یکی مربوط به میتریداد (۱۸۰

قبل از میلاد) و دیگری راجع بکودرز
(۵۰۰ سال بعد از میلاد) میباشد.
هر دو نقش برجسته دارای کتیبه
بزبان یونانی میباشند
(ب) یك جفت سرستون خیلی بزرك
بالنقش خسرو پرویز (۶۰۰ سال بعد
از میلاد). سر ستونهای مزبور در
خود آبادی بیستون بوده و مقتضی
است که بجای محفوظی حمل شوند.
٤) طاق بستان: دومغاره ـ یك نقش برجسته
ـ دو سرستون: مغارهٔ بزرك و سر
ستونها متعلق بدورهٔ خسرو پرویز
ـ مغارهٔ کوچك و کتیبه بخط پهلوی
متعلق بدورهٔ شاپور دوم و نقش
برجسته راجع باردشیر دوم جانشین
شاپور دوم است.

۵) اسحق آوند : در جنوب بیستون ـ قبر با نقش برجسته از عهد مدها ـ موضوع نقش برجسته عبارت از یکنفر مدی است که در مقابل آتش ایستاده است.

۶) سر پل ـ (ا) سه نقش برجسته در دیواره سنگی از عهد بابلی ها که دو نقش از سه نقش مزبور دارای کتیبه بخط میخی بوده و تاریخ آنها تقریباً دو هزار و هشتصد سال پیش از میلاد است

(ب) یک نقش برجسته از عهد اشکانیان است که دارای کتیبه پهلوی بنام اردوان است

(ج) دکان داود ـ قبری است از زمان مدها یعنی در قرن هشتم پیش از میلاد که در کوه کنده شده است.

۷) قصر شیرین : قصر خسرو پرویز از عهد ساسانیان ـ عبارت است از قصر خسرو و آتشگاه که تقریباً در ششصد سال بعد از میلاد ساخته شده است.

نائین:

مسجد قدیمی از قرن سوم قدیم ترین مسجد ایران است که هنوز بحال قدیم خود باقی است و تا بحال خراب نشده است ـ تاریخ و کتیبه ندارد فقط از روی کج بری ها میتوان تاریخ بنای آنرا گفت.

کرمان:

شهر کرمان : گنبد سبز ـ تاریخ و کتیبه ندارد و فقط مطابق طرز ساختمان میتوان گفت از آثار اواسط

قرن نهم هجری است.

ز ماشیر : میل نادری ـ میلی است موسوم به میل نادری ولی بنظر میآید که در عهد سلجوقیان ساخته شده باشد ـ کتیبه نیز دارد.

محلات :

خرهه (نزدیکی محلات) ـ آثار معبدی از عهد سلوکیان که فقط دوستون آن فعلا برپاست و باقی خراب شده است بایه یکی از ستونها محتاج به محکم کردن است .

مطبعه «مجلس»